

СКАРБИ МОНЕТ XV–XVIII ст. ІЗ МЕДЖИБОЖА ТА ЙОГО ОКРАЇН

Автори статті, використавши відомі наукові праці М. Котляра¹, М. Ягозінського², археологічну карту Подільської губернії, складену Ю. Сіцінським³, Н. Стрижаквою⁴, фонди історико-культурного заповідника «Меджибіж», роблять спробу детально проаналізувати 12 скарбів, знайдених у різний час у Меджибожі та його околицях, прослідкувати процес поширення в грошовому обігу краю західноєвропейських та російських монет.

Розвиток товарно-грошових відносин на Поділлі, що перебувало у складі Великого князівства Литовського в другій половині XIV–XVI ст., під владою Речі Посполитої з 1569 р., призвів до входження їх у систему тісних торгових контактів із країнами Західної Європи й до появи в грошовому обігу золотих та срібних іноземних монет. Складність економічної ситуації була обумовлена відсутністю своєї національної монети, окрім незначної кількості «подільських півгрошків» Костянтина Каріатовича, карбованих у Смотричі в кінці XIV ст.⁵ Але, незважаючи на це, на теренах Правобережної України проходив інтенсивний розвиток міст, промислів, сільського господарства, ремесел, торгівлі, грошового обігу, який відобразився у скарбах західноєвропейських монет, датованих XV–XVIII ст.

Серед міст-замків, які були центрами ремесла й торгівлі та, як правило, резиденціями королівських і магнатських урядів, було багато торговельних центрів місцевого та міжнародного значення. Серед Подільських міст, як відзначає О. Компан, виділялися: Кам'янець-Подільський, Бар, Язловець, Жванець, Могилів-Подільський, Новий Костянтинів, Уланів, Сатанів, Студениця, Скала, Проскурів, Меджибіж, Щедриків, Смотрич, Городок, Гусятин, Лютичів, Хмільник. Кількість населення середніх міст складала від 3 до 6 тис. осіб⁶.

На початку XVI ст. в Речі Посполитій, і відповідно на Поділлі, існувала така лічильна система: 1 злот польський = 1 золотому дукатові = 1 талеру = 2 півталерам = 5 шостакам (6 грошів) = 10 троякам (3 гроші) = 15 півторакам (1,5 гроша) = 30 грошам = 60 півгрошам (1/2 гроша) = 90 шелягам (1/3 гроша) = 180 тернарам = 540 денарам⁷.

Одним із найбільших середньовічних скарбів Меджибізького краю та найбільш чисельним за своїм національним складом є монетний комп-

лекс, детально описаний М. Ягодзинським⁸. Скарб був виявлений восени 1970 р. під час польових робіт між селами Аркадіївці й Редвинці Хмельницького району (за 15 км від Меджибожа). Збережена частина скарбу нараховує 915 західноєвропейських монет 30 держав, міст та абатств кінця XV — початку XVI ст.

Із майже 1000 грошових одиниць — 834 монети були виявлені учителем Редвинецької восьмирічної школи О. Ткаченком і передані ним до Меджибзького музею-фортеці. Під час подальших розкопок на місці знахідки О. Приходнюк зібрав у місцевих жителів ще 31 срібну монету. Більшість монет Аркадівецького скарбу (624 одиниці) сьогодні зберігається у фондах Державного історико-культурного заповідника «Меджибіж», а 291 монета — в Інституті археології НАН України.

Монети скарбу датуються 1492–1623 рр. Найстарішими є монети польського короля Казимира (1447–1492) — коронний півгріш та сильно стерті соліди, відкарбовані в Гданську, і 2 срібні гроші Тевтонського ордену grosмейстера Іоганна (1489–1498). Наймолодшою монетою скарбу є півторак (1,5 гроша) Сигізмунда III Августа (1587–1632) 1623 р. Аналіз монет свідчить про те, що основну частину знахідки складають монети XVI ст. Це — литовські півгроші Олександра (1501–1506), Сигізмунда I (1505–1545) і Сигізмунда II Августа (1545–1572), які нараховують 381 одиницю.

Польські соліди кінця XVI ст. представлені карбуванням Стефана Баторія (1576–1586) і виявлені всього в 3 екземплярах, Сигізмунда III (1587–1632) — у 7. 30 польських грошів і півгрошів були відкарбовані за час правління Сигізмунда III.

Другими за кількістю в скарбі представлені угорські денарії (1/10 гроша) Фердинанда I (1526–1564), Максиміліана II (1564–1576) та Рудольфа II (1576–1612). Усього зафіксовано 338 монет, що свідчить про значні торговельні зв'язки Меджибожа з Угорщиною.

У скарбі також зафіксовані 24 монети німецьких держав, міст та абатств XVI ст. — Пруссії, Сілезії, Бранденбурга, Брауншвейга, Кельна, Юліха, Леве, Тіроля, Оснабрюка, Страсбурга, Бреслау та інших.

У 1999–2001 рр. за 2,5 км на схід від Меджибожа під час археологічних розкопок на місці залишків укріплення — «замку Ракочі» — гостинного двору (караван-сарая)⁹ знайдено 65 середньовічних монет, які карбовані в період між 1468–1564 рр. Укріплення представляє собою задернований майданчик, оточений валами й ровом. Він знаходиться на невисокому підвищенні в заплаві річки Південний Буг.

Археолог С. Стопенчук поряд із монетами тут виявив цілий комплекс торгово-побутових речей XVI ст. — фаянсовий та порцеляновий турецький посуд, ваги, ключі, замки, підкови для ваговозів, що свідчить про активну зовнішню та внутрішню торгівлю купців Меджибожа¹⁰.

За державною приналежністю монети розподіляються так: 36 монет були відкарбовані на монетних дворах Великого князівства Литовського, 15 — у Польщі, 10 — у Пруссії та 2 — у Кримському ханстві. Серед знахідок є один талер 1541 р. Серед нумізматичних знахідок у скарбі наявний шилінг Тевтонського ордену, відкарбований у Кенігсберзі за часів Реффле фон Ріхтенберга (1470–1477), а також дві срібні кримські монети — акче Менглі Гірея (1504–1515) та Девлет-Гірея I (1550–1577) із зображенням тризуба — геральдичного знака Гіреїв. Якщо монета Тевтонського ордену кінця XV ст. була присутня в Аркадівецькому скарбі, то кримські монети відсутні у всіх 12 досліджуваних меджибзьких скарбах, що свідчить про їхнє незначне перебування в грошовому обігу Поділля.

Інший скарб монет цього ж періоду був знайдений у результаті археологічних розкопок на території Меджибзької фортеці в 2008–2009 рр. Ю. Толкачевим та Р. Радченком — 10 срібних та мідних монет. Їх можна віднести до трьох періодів: польсько-литовського, часів Речі Посполитої та Російської імперії. Монети зберігаються у фондах Державного історико-культурного заповідника «Меджибіж»¹¹. Проаналізуємо державну приналежність знахідок.

Польща: Ян Ольбрахт (1492–1501), срібний денарій. Монета карбувалась у період з 1499 до 1501 р.; Олександр Ягеллончик (1501–1506), срібний півгріш (2); Сигізмунд I Старий (1506–1548), срібний півгріш, срібний солід; Сигізмунд III Август (1587–1632), срібний гріш 1624 р.

Річ Посполита: Станіслав Август Понятовський (1764–1795), мідний гріш 60-х рр. XVIII ст.

Росія: Катерина II (1762–1796), срібний рубель 1768 р.; Павло I (1796–1801), мідна копійка 1798 р. (2). Найстаріша монета скарбу — срібний денарій Яна Ольбрехта 1499 р., наймолодша — мідна копійка Павла I 1798 р. Можна припустити, що монети цього скарбу не є традиційними, а потрапили на територію фортеці в різний час і за різних обставин.

У Національному музеї історії України в Києві зберігається Меджибзький скарб 1950 р., який складається з 27 одиниць, переважно талерів¹². Усього в скарбі виявлено 27 срібних монет: 11 талерів (левендаальдерів), 1 півталер, 14 ортів (1/4 талера), 1 шостак. Найстарішою монетою скарбу є левендаальдер 1609 р., провінції Зеландія Голландської республіки. Наймолодшою монетою — левендаальдер 1666 р., провінції Гельдерн Голландської республіки. На 27 монет скарбу припадає 11 (51,8%) левендаальдерів. Усі левендаальдери — 800 проби срібла, вага — від 23,4 до 27,2 г. Скарб належав, на нашу думку, місцевому купцеві або заможному реміснику.

Досить різноманітним за своїм складом виявився скарб із західноєвропейських срібних монет XVII ст., який був виявлений 1984 р. в

с. Юрченки Летичівського району Хмельницької області й переданий жителем села В. Тарасенком до Меджибізького історичного музею. За нашими підрахунками, скарб нараховує 207 монет середніх номіналів: 4 орти, 2 шостаки, 5 трояків, 51 півторак, 15 драйпелькерів (західноєвропейська назва півтораків), 33 гроші, 7 тернаріїв (3 денарії) та 90 солідів. У скарбі представлені держави: Річ Посполита, прибалтійські володіння Швеції, Литва, Бранденбург, Пруссія; міста Рига, Ельбінг та Гданськ¹³. Найстарішою монетою Юрченківського скарбу є срібний солід 1613 р. Сигізмунда III Вази (1587–1632) з гербом м. Риги, наймолодші монети скарбу — соліди 1643 р. шведської королеви Христини Августини (1632–1654) карбування м. Риги та Ельбінга. Можна припустити, що даний скарб був захований на початку 40-х рр. XVII ст. місцевим селянином, так як у ньому переважають півтораки, драйпелькери та срібні соліди. У знахідці відсутні талери й півталери, дуже мала кількість ортів, шостаків та трояків. Період накопичення скарбу складає 27 років.

Аналіз скарбів, знайдених у селах Горбасове, Попівці, Варенка, Терешівці, Станіславчик, показує домінування в XVII ст. на території, прилеглій до Меджибожа, срібних та мідних монет Речі Посполитої часу правління королів Сигізмунда III Августа (1587–1632) та Яна II Казимира (1648–1668) (див. Додаток 1). За свідченням Ю. Сіцінського в с. Варенка Летичівського повіту Подільської губернії 1892 р. поблизу р. Згар знайдено скарб із 240 срібних польських монет XVII ст. У с. Горбасове 1890 р. на селянському полі знайдено 350 монет, з яких більшість — польських часів Сигізмунда III (1587–1632), менше — шведських Густава Адольфа (1621–1632) і Христини (1632–1654) та прусських Фрідріха Вільгельма (1640–1688). 1888 р. в цьому ж селі виорано великий скарб західноєвропейських монет, який нараховував 348 монет. З них 146 одиниць (42%) належали Речі Посполитій: Сигізмунд III (1587–1632), орти коронні 1622–1623 — 2, півтораки 1620–1627 — 82, гроші 1623–1624 — 12, литовські гроші 1626 — 3, шеляги 1623–1627 — 28, шеляги ризькі 1618–1621 — 19.

Прибалтійським володінням Швеції належало 155 монет (44,5%): Густав II Адольф (1621–1632) — драйпелькери ельбінгські 1632 (2), шеляги ельбінгські й ризькі 1626–1634 (87); Христина (1632–1654) — шеляги ельбінгські й ризькі 1635–1654 (66). У скарбі були присутні також 47 прусських монет (13,5%) Георга Вільгельма (1619–1640) — драйпелькери 1622–1625 (10), шеляги 1625–1630 (7). «Монети зовсім витерті» — 30.

У період кризи грошового господарства Речі Посполитої за Яна II Казимира розпочинається карбування замість білонних мідних солідів — боратинок польського та литовського типів. Так, у с. Попівці Летичів-

ського повіту Подільської губернії 1870 р. на городі знайдено глечик із 4 квартами дрібних монет — боратинок 1659–1663 рр. Яна II Казимира (1648–1668), а в с. Терешівці, яке знаходиться за 17 км від Меджибожа, під час копання картоплі на городі Ю. Бакальця в кінці серпня 1979 р. знайдено 3 мідних шеляги Яна II Казимира (1648–1668): коронний 1663, один зі стертою датою та литовський 1666.

Таким чином, розглянувши раніше опубліковані та нові скарби монет XV–XVIII ст. на території Меджибіжчини, автори прийшли до висновку, що в грошовому обігу краю, як і всього Поділля, переважали срібні монети середніх номіналів — орти, шостаки, трояки, півтораки, драйпелькери, гроші, півгроші, соліди та денарії. Рідко в скарбах зустрічаються срібні талери, особливо Речі Посполитої. Майже відсутні московські, турецькі та татарські монети, що свідчить про незначний їхній вплив на розвиток внутрішньої торгівлі даного регіону, особливо в XVII ст. Найбільше монет серед досліджених 12 меджибізьких скарбів припадає на Річ Посполиту, Прибалтійські володіння Швеції, Пруссію, Бранденбург, Голландську республіку, Угорщину. У скарбах зустрічаються монети майже всіх держав та земель Європи. Це яскраво свідчить про наявність у тогочасній Європі єдиного торговельного та фінансового простору, у якому певну роль відігравали Поділля та Меджибіж зокрема.

Додаток 1.

Скарби монет XV–XVIII ст. із Меджибожа та його окраїн

№ 1. смт **Меджибіж I** (2,5 км на Схід по лівому березі р. Південний Буг), Летичівський р-н, Хмельницька обл. Західноєвропейські срібні монети виявлені на місці залишків укріплення так званого «замку Ракочі» в результаті археологічних розкопок у 1999–2000 рр. Укріплення представляє собою задернований майданчик, оточений валами й ровом, що знаходиться на підвищенні в заплаві річки Південний Буг. На думку С. Стопанчука, це був караван-сарай XV–XVI ст., де були розміщені складські приміщення, магазини та будинки для іноземних купців. З другої половини XV — до кінця 60-х рр. XVI ст. по цій лінії проходив кордон між Польським королівством та Великим князівством Литовським.

За час досліджень у 1999–2000 рр. виявлено **65** монет, які карбовані в період між **1468–1564 рр.**

Велике князівство Литовське: 36 срібних монет.

Польща: 15 срібних півгрошів та грошів.

Священна Римська імперія: срібний талер 1541 р. ландграфства Лангтенберг.

Тевтонський орден: Кенігсберг, Реффле фон Ріхтенберг (1470–1477), шилінг.

Кримське ханство: Менглі Гірей (1504–1515), акче; Девлет-Грей I (1550–1577), лакче.

Джерела: *Стопенчук С.М.* Облаштування Волино-Подільського порубіжжя на Верхньому Побужжі у XV–XVI століття за матеріалами розкопок замку Ракочі... — Ч. 1. — С. 157–158.

№ 2. смт **Меджибіж II**, Летичівський р-н (тодішній Летичівський повіт Подільської губернії), **1893** р. Срібні монети разом із **15** ф. мідних шелягів коронних і литовських **1659–1666** рр. Яна II Казимира (1648–1668).

Джерела: *Kotlar M.* — S. 160, № 668.

№ 3. смт **Меджибіж III**, Летичівський р-н, **1950** р. Знайдено скарб із **27** срібних монет західноєвропейських держав: Речі Посполитої — 14 екз., Бранденбурга — 1 і Голландської республіки — 12, із яких 11 левкових талерів та 1/2 талера. Усі левендаальдери 800 проби срібла, їхня вага складає від 13,4 до 27,2 г. Скарб зберігається в Національному історичному музеї України.

Річ Посполита: Сигізмунд III (1587–1632), коронні орти 1622 — 4, 1623 — 3, гданські орти 1616 — 1, 1617 — 1, 1623 — 3, 1624 — 1, шостак 1625 — 1.

Бранденбург: Георг Вільгельм (1619–1640), орт 1623 — 1.

Голландська республіка: левендаальдери — Гельдерн 1648, 1651, 1666; Голландія 1645; Фризія 1617; Західна Фризія 1637, 1640, 1651; Зеландія 1609; м. Кампен 1647; Оверіссель 1717; Утрехт 1/2 левендаальдера 1617. Найстаріша монета скарбу — левендаальдер **1609** р., провінції Зеландія, наймолодша — левендаальдер **1666** р. провінції Гельдерн Голландської республіки.

Джерела: Національний музей історії України, фонди, інв. № AP-11834; *Стрижасова Н.* Талери в грошовому обігу України. — С. 322.

№ 4. смт **Меджибіж IV**, Летичівський р-н. В результаті археологічних розкопок на території Меджибізької фортеці в **2008–2009** рр. знайдено 10 срібних та мідних монет. Їх можна віднести до трьох періодів: польсько-литовського, часів Речі Посполитої та Російської імперії. Монети зберігаються у фондах Державного історико-культурного заповідника «Меджибіж».

Польща: Ян Ольбрахт (1492–1501), срібний денарій. Монета карбувалася в період з 1499 до 1501 р.; Олександр Ягеллончик (1501–1506), срібний півгріш (2); Сигізмунд I Старий (1506–1548), срібний півгріш, срібний солід; Сигізмунд III Август (1587–1632), срібний гріш 1624 р.

Речі Посполитої: Станіслав Август Понятовський (1764–1795), мідний гріш 60-х рр. XVIII ст.

Росія: Катерина II (1762–1796), срібний рубель 1768 р.; Павло I (1796–1801), мідна копійка 1798 р. (2).

Найстаріша монета скарбу — срібний денарій Яна Ольбрехта 1499 р., наймолодша — мідна копійка Павла I 1798 р.

Джерела: *Толкачов Ю.І., Радченко Р.І.* Археологічний матеріал з розкопок на території Меджибізької фортеці... — Ч. 2. — С. 11–12.

№ 5. с. Аркадіївці, Хмельницький р-н, Хмельницька обл. Скарб виявлений за 15 км від Меджибожа в **70-х рр. XX ст.** Збережена частина скарбу нараховує **915** західноєвропейських монет 30 держав, міст та абатств.

Велике князівство Литовське: Олександр (1501–1506), пігроші (180); Сигізмунд I (1506–1548), півгроші 1509 (2), 1510 (4), 1511 (6), 1513 (13), 1514 (5), 1515 (7), 1516 (1), 1517 (2), 1518 (2), 1519 (4), 1520 (3), 1521 (6), 1523 (1) 1524 (1) 1526 (1), зі стертими датами (33); Сигізмунд Август (1545–1572), півгроші 1546 (1), 1547 (7), 1548 (2), 1549 (1), 1550 (7), 1551 (1), 1555 (1), 1556 (4) 1557 (8) 1558 (8), 1559 (16), 1560 (14), 1561 (12), 1562 (8), 1563 (9), 1564 (6), 1565 (14); Стефан Баторій (1576–1586), соліди 1581 (1), 1583 (1), 1584 (1).

Польща: Казимир (1447–1492), півгроші (2); Ян Ольбрахт (1492–1501), півгроші (8); Олександр, півгроші (10); Сигізмунд I (1506–1548), півгроші 1507 (6), 1508 (3) 1509 (5), 1511 (1), зі стертими датами (4); гроші 1527 (1), 1529 (1), 1548 (1), Стефан Баторій, соліди 1582 (1), 1583 (1), 1584 (1), 1585 (1), 1586 (2); Сигізмунд III (1587–1632), соліди 1590 (1), 1592 (4), 1593 (1), 1599 (1), 1616 (1), півторак 1623 (1).

Пруссія (під владою Польщі): Сигізмунд I, солід (1), гріш 1531 (1).

Пруссія (герцогство, лен Польщі): Альберт II (1525–1569), соліди 1530 (1), 1531 (1), 1553 (1), зі стертими датами (2); гроші 1542 (1), 1545 (1).

Гданськ: Казимир, соліди (2); Сигізмунд I, соліди 1530 (I), 1540 (1).

Ельблонг: Сигізмунд I, соліди 1532 (2).

Рига: Стефан Баторій, соліди 1582 (5), 1586 (1); Сигізмунд III, соліди 1588 (2), 1591 (2), 1594 (1), 1595 (4), 1596 (10), 1597 (5), 1598 (7), 1599 (4), 1600 (12), 1601 (7), 1602 (4), 1603 (9), 1604 (2), 1605 (5), зі стертими датами (9), підробки солідів із нечіткими написами (2).

Сілезія, м. Свидниця: Людовік II (1516–1526), півгроші 1520 (2), 1521 (1), 1525 (1), 1526 (3), зі стертими датами (3).

Тевтонський орден: Іоганн (1489–1498), гріш (1), зі стертим іменем grosмейстера (1).

Угорщина: Фердинанд (1526–1564), денарії 1528 (1), 1529 (1), 1532 (2), 1535 (2), 1536 (1), 1537 (1), 1538 (1), 1539 (2), 1540 (6), 1541 (2), 1542 (1), 1543 (9), 1544 (4), 1545 (3), 1546 (3), 1547 (2), 1548 (1), 1549 (10), 1550 (4), 1551 (4), 1552 (6), 1553 (1), 1554 (5), 1555 (7), 1556 (5), 1557 (10), 1558 (3), 1559 (3), 1560 (3), 1561 (3), 1562 (2), 1563 (2), 1564 (4), 1565 (3), зі стертими датами (8); Максиміліан II (1564–1576), денарії 1565 (1), 1566 (1), 1567 (3), 1568 (1), 1569 (2), 1570 (8), 1571 (9), 1572 (6), 1574 (3), 1575 (6), 1576 (8), 1577 (7), 1578 (10), зі стертою датою (1); Рудольф II (1576–1612), денарії 1579 (5), 1580 (11), 1581 (10), 1582 (1), 1583 (7), 1584 (9), 1585 (13), 1586 (7), 1587 (4), 1588 (2), 1589 (7), 1590 (3), 1591 (10), 1592 (3), 1593 (6), 1594 (3), 1595 (2), 1596 (6), 1597 (1), 1599 (4), 1601 (5), 1602 (7), 1603 (6), 1604 (3), 1605 (1), 1606 (1), 1607 (3), зі стертими датами (6).

Бранденбург, маркграфство: Іоахим II (1535–1571), крейцер 1552.

Брауншвейг, місто: марієнгріш 1550.

Брауншвейг-Каленберг, герцогство: Еріх II (1540–1584), марієнгріш 1550.

Бреслау, єпископство: Іоанн (1506–1520), гріш 1508.

Вормс, єпископство: Георг (1580–1595), 1/2 батцена 1588.

Гамельн, місто: марієнгріш 1546, гріш 1573.

Голштейн-Готторп, герцогство: Іоанн Адольф (1590–1616), гріш 1602.

Гослар, місто: марієнгріш 1553.

Кельн, місто: альбус 1584 — 1, 1595 — 1.

Корбах, місто: марієнгріш, б.д.

Корей, абатство: марієнгріш 1544–1554 рр., Каспар (1547–1555), марієнгріш 1549 — 1.

Лійніц-Бриг, герцогство: Фрідріх II (1495–1547), гріш б.д. — 1, 1543 — 1, 1545 — 1.

Нейсе, місто: 6 гелерів, рік стертий — 1.

Оснабрюк, єпископство: Еріх II (1508–1532), 1/4 шиллінга б.д.

Пфальц-Вельден, графство: Георг Іоанн (1544–1592), 1/2 батцена 1577 — 1.

Сольмс-Ліх, графство: Ернст, Еберхард і Герман Адольф (1562–1590), 1/2 батцена.

Страсбург, єпископство: Іоанн (1569–1592), 1/2 батцена 1575 — 1.

Тіроль, графство: Фердинанд (1521–1564), 1/2 батцена б.д.

Шпейер, єпископство: Марквард (1560–1581), 1/2 батцена 1575 — 1.

Юліх-Клеве-Берг, герцогство: Вільгельм (1539–1592), штюбер 1577 — 1.

Монети скарбу датуються **1492–1623**. Найстарішими є монети польського короля Казимира (1447–1492) — коронний півгріш та сильно стерті соліди, відкарбовані в Гданську, і 2 срібні гроші Тевтонського

ордену гросмейстера Іоганна (1489–1498). Наймолодшою монетою Аркадівецького скарбу є півторак (1,5 гроша) Сигізмунда III Августа 1623 р.

Джерела: Ягодзінский Михайло Йосипович... — С. 19–22.

№ 6. с. Горбасове I, Летичівський р-н (тодішній Летичівський повіт Подільської губ.), **1890** р. На селянському полі знайдено **350** польських монет Сигізмунда III (1587–1632), шведських Густава Адольфа (1621–1632) і Христини (1632–1654) та пруських Фрідріха Вільгельма (1640–1688).

Джерела: Сіцінський Ю. — С. 212.

№ 7. с. Горбасове II, Летичівський р-н (тодішній Летичівський повіт Подільської губ.), **1888** р. Виорано великий скарб, який розійшовся по руках. Залишилося **348** монет.

Річ Посполита: Сигізмунд III (1587–1632), орти коронні 1622–1623 — 2, півтораки 1620–1627 — 82, гроші 1623–1624 — 12, литовські гроші 1626 — 3, шеляги 1623–1627 — 28, шеляги ризькі 1618–1621 — 19.

Прибалтійські володіння Швеції: Густав II Адольф (1621–1632), драйпелькери ельбінгські 1632 — 2, шеляги ельбінгські й ризькі 1626–1634 — 87; Христина (1632–1654), шеляги ельбінгські й ризькі 1635–1654 — 66.

Пруссія: Георг Вільгельм (1619–1640), драйпелькери 1622–1625 — 10, шеляги 1625–1630 — 7. «Монети зовсім витерті» — 30. Скарб переплавлено.

Джерела: Сіцінський Ю. — С. 210; Kotlar M. — S. 157, № 656.

№ 8. с. Попівці, Летичівський р-н (на той час — Летичівський повіт Подільської губ.), **1870** р. На городі знайдено глечик із 4 квартами дрібних монет (боратинок **1659–1663** рр.) Яна II Казимира (1648–1668).

Джерела: Сіцінський Ю. — С. 211; Kotlar M. — S. 160, № 673.

№ 9. с. Варенка, Летичівський р-н (тодішній Летичівський повіт Подільської губ.), **1892** р. Поблизу р. Згар знайдено скарб із **240** срібних польських монет XVII ст.

Джерела: Сіцінський Ю. — С. 211.

№ 10. с. Юрченки, Летичівський р-н, червень **1984** р. Скарб виявив В. Тарасенко й передав його до Меджибізького історико-культурного заповідника. Скарб нараховує **207** срібних та білонних монет середніх номіналів: Речі Посполитої, Прибалтійських володінь Швеції, Бранденбурга та Пруссії. У комплексі наявні: 4 орти, 2 шостаки, 5 трояків, 51 півторак, 15 драйпаелькерів, 33 гроші, 7 тернарів, 90 шелягів.

Річ Посполита: Сигізмунд III (1587–1632), орти коронні 1622, 1624, орти гданські 1618, 1629; шостаки коронні 1625, 1627; трояки 1620 — 5; півтораки 1623 — 3, 1620–1630 — 48, гроші коронні 1623–1624 — 8, 1627 — 1, гріш литовський 1625–1626 — 14, гроші м. Гданська 1613–1624 — 8, 1626 — 1, тернарії 1627–1630 — 7; шеляги коронні 1621, 1626 — 4, шеляги литовські 1616–1627 — 25, шеляги ризькі 1613–1620 — 8.

Прибалтійські володіння Швеції: Густав Адольф (1621–1632), шеляги ельбінгські 1630–1633 — 12, шеляги ризькі 1625–1631 — 19; Христина (1632–1654), драйпелькери 1633–1635 — 8, шеляги ризькі 1630–1648 — 11, шеляги ельбінгські 1634 — 3, 1635 — 3, 1648 — 2.

Пруссія: Георг Вільгельм (1619–1640), шеляги 1630 — 3.

Бранденбург: Георг Вільгельм (1619–1640), драйпелькери 1622–1625 — 7.

Найстаріша монета Юрченківського скарбу — шеляг **1613** р. Сигізмунда III, наймолодша — шеляг **1643** р. Христини, карбування м. Риги.

Джерела: Державний історико-краєзнавчий заповідник «Меджибіж», фонди, інв. № НМ–297–505; *Бакалець О.А.* Фінансова політика, грошовий обіг Гетьманщини та Поділля в XVII–XVIII ст. ... — С. 88–89.

№ 11. с. **Терешівці**, Хмельницький р-н, Хмельницька обл. Під час копання картоплі на городі Ю. Бакальця в кінці серпня **1979** р. знайдено **3** мідних шеляги Яна II Казимира (1648–1668): коронний **1663**, один зі стертою датою та литовський **1666**.

Джерела: Колекція монет Бакальця О.; *Бакалець О.А.* Скарби монет яке джерело вивчення грошового обігу Гетьманщини... — С. 245.

№ 12. с. **Станіславчик**, Летичівський р-н (тодішній Летичівський повіт Подільської губ.), **1893** р. На вулиці вкопано **207** білонних і мідних монет вагою 25 золотників 72 долі. Скарб складався із солідів ризьких і литовських Сигізмунда III (1587–1632), ризьких і ельблонгських Густава II Адольфа (1621–1632), ризьких Христини (1632–1654), пруських Георга Вільгельма (1619–1640) разом із оболами кейсунськими. Скарб передано місцевій владі села.

Джерела: *Сіцінський Ю.* — С. 214; *Kotlar M.* — S. 161, № 675.

Додаток 2

Таблиця № 1

Меджибізький скарб 1950 р. Летичівського району Хмельницької області,
який зберігається в Національному музеї історії України

№ з/п	Назва країни, правителя	Назва монети	Рік карбування	Кількість
I.	Річ Посполита, Сигізмунд III (1587–1632)	1. Орт, м. Гданськ	1622	4
			1623	3
			1616	1
			1617	1
			1623	3
			1624	1
			1625	1
II.	Бранденбург, Георг Вільгельм (1619–1640)	1. Орт	1623	1
III.	Голландська республіка			
	1) Гельдерн	1. Левендаальдер	1648	1
			1651	1
			1666	1
	2) Голландія	1. Левендаальдер	1645	1
	3) Фризія	1. Левендаальдер	1617	1
	4) Західна Фризія	1. Левендаальдер	1637	1
			1640	1
			1651	1
5) Зеландія	1. Левендаальдер	1609	1	
6) м. Кампен	1. Левендаальдер	1647	1	
7) Оверіссель	1. Левендаальдер	1617	1	
8) Утрехт	1. ½ Левендаальдера	1617	1	
Всього:	3 держави	–	–	27

Монетний скарб із с. Юрченки Летичівського району
Хмельницької області

Реєстрацій- ний номер НМ	Назва монети	Країна, правитель	Рік карбу- вання	Вага (г)	Діаметр (мм)	Товщи- на (мм)
1	2	3	4	5	6	7
373	Орт, м. Гданськ	Річ Посполита, Сигізмунд III (1587–1632)	1618	6,54	29,05	1,05
374	Орт м. Гданськ	« – »	1620	6,41	29	1,1 (з отв.)
375	Орт (коронний)	« – »	1622	6,75	29,60	1,05
376	« – »	« – »	1624	6,30	29,50	1,1
377	Шостак (коронний)	« – »	1625	3,75	25,20	0,80
378	« – »	« – »	1627	3,72	25,70	0,80 (з отв.)
379	Трояк	Річ	1620	1,68	18,95–	0,75
380	« – »	Посполита,	1620	1,80	20,50	0,75
381	« – »	Сигізмунд III	1620	1,76		0,75
382	« – »	(1587–1632)	1620	1,88		0,75
383	« – »	« – »	1620	1,55		0,75
384–386 3 монети	Півторак	Річ Посполита, Сигізмунд III (1587–1632)	1623 « – » « – »	0,96 1,03 5 1,250	19,25– 19,55	0,50 « – » « – »
384–434 48 монет	Півторак	Річ Посполита, Сигізмунд III (1587–1632)	1620– 1630	0,80– 1,395	19,05– 19,90	0,50
435–442 8 монет	Драйпелькер	Прибалтійські володіння Швеції, Христина Августа (1632–1654)	1633– 1635	0,930	19,40– 20,25	0,45– 0,50
443–446 4 монети	Драйпелькер	Бранденбург, Георг Вільгельм (1619–1640)	1622– 1624	0,895 1,065 1,080 1,220	18,75– 19,80	0,45– 0,60

Продовження таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7
447–449 3 монети	Драйпелькер	Бранденбург, Георг Вільгельм (1619–1640)	1624– 1625	0,65 1,020 1,060	19,30 « – » « – »	0,50
450–458 9 монет	Гріш (коронний)	Річ Посполита, Сигізмунд III (1587–1632)	1623– 1624, 1627	0,760 –1,50	18,50– 18,85	0,50
459–472 14 монет	Гріш литовський	Річ Посполита, Сигізмунд III (1587–1632)	1625– 1626	0,63– 1,19	18,40– 18,50	0,50
473–480 8 монет	Гріш м. Гданська	Річ Посполита, Сигізмунд III (1587–1632)	1623, 1624, 1626	0,805 –1000	18,40– 20,05	0,40– 0,55
297–303 7 монет	Тернарій (коронний), третяк	Річ Посполита, Сигізмунд III (1587–1632)	1627– 1630	0,460 – 0,660	15,75– 17,20	0,35– 0,40
304–307 4 монети	Солід (коронний)	Річ Посполита, Сигізмунд III (1587–1632)	1621, 1626	0,78	15,00	0,65
308–319 11 монет	Солід (ризький)	Прибалтійські володіння Швеції, Христина (1632–1654)	1630– 1640	0,785	15,00	0,65
320–325 6 монет	Солід литовський	« – »	1616– 1620	0,43 0,500 0,550 0,620 0,700 0,736	15,75– 16,25	0,30– 0,40
326–333 8 монет	Солід ельблон- ський	Прибалтійські володіння Швеції, Христина (1632–1654)	1634, 1635, 1643	0,500	16,00	0,30– 0,45

Закінчення таблиці 2

1	2	3	4	5	6	7
334–352 19 монет	Солід литовський	Річ Посполита, Сигізмунд III (1587–1632)	1616– 1627	0,415 – 0,685	15,90– 17,40	0,30– 0,45
353–364 12 монет	Солід ельблон- ський	Прибалтійські володіння Швеції, Густав Адольф (1621–1632)	1630– 1633	0,385 – 0,675	14,95– 17,20	0,30– 0,40
365–372 8 монет	Солід (ризький)	Річ Посполита, Сигізмунд III (1587–1632)	1613– 1620	0,500 0,531 0,598 0,632 0,640 0,690 0,749	15,45– 16,85	0,60
483–485 3 монети	Солід (пруський)	Пруссія, Георг Вільгельм (1619–1640)	1630	0,550	16,00– 16,50	0,30– 0,35
486–505 19 монет	Солід (ризький)	Прибалтійські володіння Швеції, Густав Адольф (1621–1632)	1625– 1631	0,435 – 0,755	15,50– 16,95	0,35– 0,55
Всього: 207 монет						

¹ *Котляр М.Ф.* Грошовий обіг на території України доби феодалізму. — К., 1971. — С. 95–96; *Kotlar M.* Znaleziska monet z XIV–XVII w. na obzazse Ukrainskiey SSR. — Wroclaw, 1975. — S. 160.

² Ягодзінський Михайло Йосипович (1923–2008): історик, археолог, музейник / Упорядник А.М. Трембіцький. — Хмельницький, 2011. — С. 19–22.

³ *Сицинський Ю.А.* Археологическая карта Подольской губернии / Сост. О.Л. Баженов. — Каменец-Подольский, 2001. — С. 210–214.

⁴ *Стрижакова Н.* Талари Західної Європи в українських скарбах // Українська нумізмати́ка і боністика. — 2000. — № 2. — С. 322.

⁵ *Погорілець О., Саввов Р.* Про нові знахідки монет подільського князівства // Нумізмати́ка і фалеристика. — 2007. — № 4. — С. 28–31.

⁶ *Компан О.* Міста України в другій половині XVII ст. — К., 1963. — С. 23.

⁷ *Бакалець О.А.* Скарби монет яке джерело вивчення грошового обігу Гетьманщини (1648–1781). — К., 2012. — С. 245.

⁸ Там само. — С. 18–19.

⁹ *Трембіцький А.М.* Караван-сараї (гостинні (заїжджі) двори на Поділлі // Науковий вісник «Меджибіж»: Матеріали другої науково-краєзнавчої конференції «Стародавній Меджибіж в історико-культурній спадщині України» / Під ред. О.Г. Погорільця, Л.В. Баженова, А.М. Трембіцького. — Меджибіж–Хмельницький, 2009. — Ч. 1. — С. 89–90.

¹⁰ *Стопенчук С.М.* Облаштування Волино-Подільського порубіжжя на Верхньому Побужжі у XV–XVI століття за матеріалами розкопок замку Ракочі // Там само. — С. 273.

¹¹ *Толкачов Ю.І., Радченко Р.І.* Археологічний матеріал з розкопок на території Меджибізької фортеці // Там само. — Ч. 2. — С. 11–12.

¹² Там само. — С. 322.

¹³ *Бакалець О.А.* Грошовий обіг та фінансова політика на території Гетьманщини та Поділля в другій половині в XVII–XVIII ст. (за скарбовими та письмовими джерелами). — Бар, 2010. — С. 158–160.